

KRZYSZTOF MACIEJEWSKI*

Narodowy Bank Polski

ZNACZENIE OPŁATY *INTERCHANGE* DLA ROZWOJU RYNKU KART PŁATNICZYCH W POLSCE

Słowa kluczowe: karty płatnicze, opłata *interchange*, organizacje płatnicze, banki wydawcy, akceptanci.

Klasyfikacja J E L: D23, G2, H7, L81.

Abstrakt: Celem opracowania jest ukazanie znaczenia opłaty *interchange* dla rozwoju rynku kart płatniczych w Polsce oraz jej wpływu na rozwój sieci akceptacji. Do jego realizacji wykorzystano analizę opisową i porównawczą oraz szeroki materiał analityczno-badawczy, w tym badanie ankietowe przeprowadzone przez autora wśród siedmiu największych agentów rozliczeniowych, działających na rynku polskim. Kluczowe znaczenie dla rozwoju sieci akceptacji kart płatniczych mają koszty akceptacji kart płatniczych, wśród których zasadniczą rolę odgrywa opłata *interchange*. Wysoki poziom opłaty *interchange* w Polsce, należący do jednego z najwyższych w UE, stanowi zasadniczą barierę rozwoju sieci akceptacji kart płatniczych i obrotu bezgotówkowego. W proces obniżenia opłat *interchange* w Polsce zaangażował się bank centralny, przyjmując rolę katalizatora zmian. Obniżenie stawek opłat *interchange* przez organizacje kart płatniczych od początku 2013 r. jest zjawiskiem pozytywnym na polskim rynku, które umożliwia już teraz uzyskiwanie zadowalających efektów, m.in. wdrożenie na rynku polskim nowych i tańszych systemów płatności mobilnych.

IMPACT OF INTERCHANGE FEES RATES ON THE POLISH PAYMENT CARDS MARKET

Keywords: payment cards, interchange fee, payment card schemes, issuers, merchants.

J E L Classification: D23, G2, H7, L81.

Data wpłynięcia: 14.06.2013; data zaakceptowania: 23.12.2013.

* Dane kontaktowe: kmaciejewski@wp.pl.

Przedstawione w opracowaniu opinie i wnioski są dziełem autora i nie powinny być traktowane jako stanowisko Narodowego Banku Polskiego.

Abstract: The aim of this paper is to indicate the importance of the interchange fee on the payment card market in Poland and its impact on the development of the acceptance network. The paper uses a descriptive and comparative analysis, as well as results of analyses and research, including a survey conducted by the author among seven acquirers. Of key importance for the development of payment card acceptance network are costs of payment card acceptance. One of the main components of Merchant Service Charge is interchange fee. The level of interchange fees rates in Poland, being one of the highest in the EU, is a major barrier to the development of payment card acceptance network and cashless transactions. The central bank was engaged in the process of interchange fees reduction in Poland, assuming the role of a catalyst. The reduction of interchange fees (since 2013) in the Polish market is a positive development which may result among others in implementation of costly efficient mobile payment systems.

Translated by Krzysztof Maciejewski

■■■ WSTĘP

Rynek kart płatniczych jest jednym z podstawowych filarów obrotu bezgotówkowego w Polsce. Od kilkunastu lat rynek ten charakteryzuje się systematycznym, ale umiarkowanym tempem rozwoju, co potwierdza większość wskaźników rozwoju rynku kart płatniczych, plasujących nasz kraj na jednym z ostatnich miejsc w Unii Europejskiej (Porównanie 2012). Na szczególną uwagę zasługuje niski poziom rozwoju sieci akceptacji kart płatniczych w Polsce, tj. niski odsetek punktów handlowo-usługowych przyjmujących zapłatę za towary lub usługi przy użyciu kart płatniczych, co rodzi pytania o przyczyny tego zjawiska. Rozwój rynku kart płatniczych, w tym sieci akceptacji, zależy od wielu czynników. Jednym z nich są koszty akceptacji kart płatniczych, do których należy opłata *interchange*.

1. METODYKA I PRZEBIEG PROCESU BADAWCZEGO

Celem artykułu jest ukazanie znaczenia opłaty *interchange* dla rozwoju rynku kart płatniczych w Polsce oraz jej wpływu na rozwój sieci akceptacji. Do jego realizacji wykorzystano analizę opisową i porównawczą oraz szeroki materiał analityczno-badawczy. Ważnym elementem opracowania jest badanie ankietowe agentów rozliczeniowych działających na rynku polskim, które w okresie lipiec–sierpień 2011 r. zostało przeprowadzone przez autora, w ramach wykonywania zadań pracownika Departamentu Systemu Płatniczego w Narodowym Banku Polskim. Przygotowany przez autora kwestionariusz badania został przesłany w wersji papierowej i elektronicznej do prezesów siedmiu

największych agentów rozliczeniowych o łącznym udziale w rynku kart płatniczych pod względem liczby i wartości transakcji wynoszącym (w badanym okresie) 99%. Kwestionariusz ten zawierał pytania dotyczące schematu opłat występujących w ramach czterostronnych systemów kart płatniczych oraz poziomu opłat *interchange*, opłat systemowych, opłat akceptanta i kosztów ponoszonych przez agentów rozliczeniowych z tytułu dostosowywania i utrzymania infrastruktury płatniczej (np. standard EMV, płatności zbliżeniowe). Było to pierwsze na rynku polskim badanie dotyczące opłat *interchange*, którego wyniki zostały upublicznione.

2. MODELE FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW KART PŁATNICZYCH

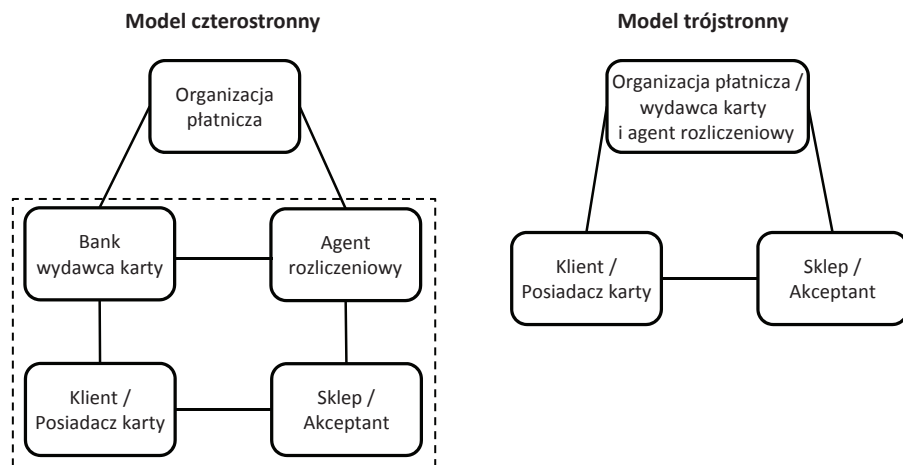
Karty płatnicze są wydawane w ramach systemów kart płatniczych. Systemy te tworzą rynek kart płatniczych i stanowią podstawowy filar rynku usług płatniczych w rozwiniętych gospodarkach. Uczestnikami rynku kart płatniczych są zazwyczaj:

- konsumenci – posiadacze kart dokonujący płatności kartami za towary lub usługi w określonych punktach handlowo-usługowych;
- akceptanci – sprzedawcy przyjmujący zapłatę za towary lub usługi przy użyciu kart płatniczych;
- agenci rozliczeniowi – centra rozliczeniowe (banki lub podmioty niebankowe), które mają podpisane umowy z akceptantami o przyjmowanie zapłaty przy użyciu kart płatniczych; agent rozliczeniowy prowadzi także rozliczenie transakcji pomiędzy wydawcami kart a akceptantami;
- wydawcy kart płatniczych – podmioty (najczęściej banki) wydające posiadaczom karty płatnicze;
- organizacje kart płatniczych – skupiające wokół siebie wydawców kart (np. jako członków lub klientów), wydających karty z logo organizacji, dostarczające infrastrukturę techniczną umożliwiającą błyskawiczną autoryzację transakcji, określające zasady przyjmowania i rozliczania kart, opracowujące i rozwijające standardy kart płatniczych oraz usługi i produkty z nimi związane, wdrażające i rozwijające technologie służące do wydawania kart płatniczych, reklamujące i promujące markę swoich produktów wśród posiadaczy kart i akceptantów.

Wyróżnia się dwa główne modele funkcjonowania systemów kart płatniczych: systemy trójstronne (zamknięte) i systemy czterostronne (otwarte) (Kokkola 2010). Zostały one zaprezentowane na schemacie nr 1. Dodatkowo

można wymienić modele dwustronne, które jednak odgrywają marginalną rolę na rynku usług płatniczych.

Schemat 1. Modele funkcjonowania systemów kart płatniczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Kokkola 2010, 56.

Dwustronne systemy kart płatniczych stanowią najprostszą formę współpracy podmiotów tworzących system płatności. Działanie takiego systemu polega na tym, że płatności dokonywane przez konsumentów akceptowane są jedynie przez wydawcę karty, którym jest np. sieć sprzedawców, takich jak sieć hipermarketów wraz z podmiotami zależnymi, przy czym sieć sprzedawców zajmuje się także przetwarzaniem i rozliczaniem transakcji (Benefits 2008).

Trójstronny system kart płatniczych odnosi się do współzależności pomiędzy trzema grupami podmiotów: konsumentami (posiadaczami kart), akceptantami oraz instytucją centralną (bankiem lub organizacją płatniczą) pełniącą jednocześnie dwie funkcje: wydawcy i agenta rozliczeniowego. Ten ostatni podmiot, oprócz technicznych aspektów związanych z wydawaniem kart i obsługą transakcji, określa również warunki wydawania i akceptacji kart. Przykładami systemów trójstronnych są m.in. systemy organizowane w wielu krajach przez Diners Club i American Express.

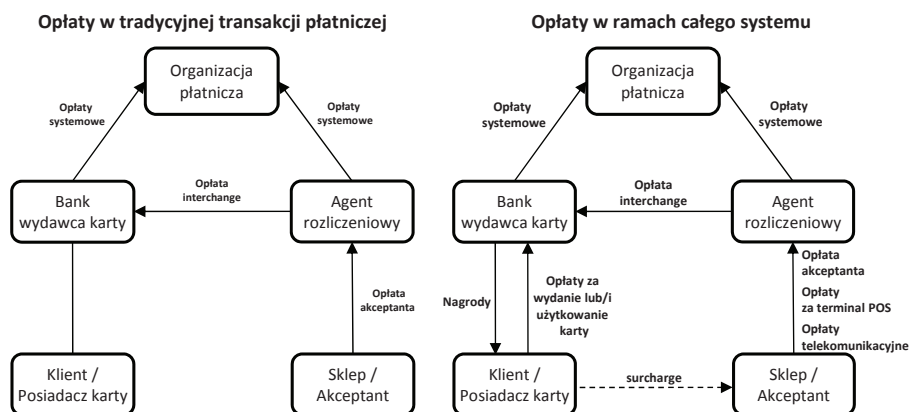
Najbardziej rozwinięte systemy kart płatniczych funkcjonują w ramach otwartego, czterostronnego modelu płatności, obejmującego cztery grupy podmiotów: konsumentów, akceptantów, wydawców kart płatniczych oraz centra rozliczeniowe. W przypadku tego modelu funkcje wydawnicza i rozliczeniowa

mogą być wykonywane przez odrębne, niezależne od siebie podmioty (bank-wydawcę i agenta rozliczeniowego). Formę czterostronnych systemów kart płatniczych przyjmują systemy prowadzone w szczególności przez organizacje VISA i MasterCard. Model czterostronny odróżnia się od pozostałych modeli (dwu- i trójstronnych) rozdzieleniem funkcji wydawcy kart i agenta rozliczeniowego, a także występowaniem tzw. opłaty *interchange* (ang. *interchange fee*).

3. SCHEMAT OPŁAT NA RYNKU KART PŁATNICZYCH

W modelu biznesowym czterostronnego systemu kart płatniczych występuje szereg opłat. Model ten został zaprezentowany na schemacie 2.

Schemat 2. Model biznesowy czterostronnego systemu kart płatniczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raport 2007.

W jego ramach można wyróżnić opłatę *interchange*, opłatę akceptanta, opłaty systemowe oraz opłaty posiadacza karty.

Opłata akceptanta (ang. *Merchant Service Charge* – MSC) jest pobierana przez agenta rozliczeniowego od sprzedawcy za każdą zaakceptowaną transakcję bezgotówkową dokonaną kartą. Nalicza się ją z reguły jako procentową prowizję od wartości transakcji¹. W rezultacie akceptant nie otrzymuje

¹ Wysokość opłat akceptanta, w przeciwieństwie do opłat *interchange*, jest ustalana w drodze negocjacji (pomiędzy agentem rozliczeniowym a sprzedawcą). Stąd też

od agenta rozliczeniowego kwoty równej cenie towaru/usługi lub też kwoty, jaką uzyskałby, przyjmując gotówkę, ponieważ jego należność jest pomniejszona o prowizję pobieraną przez agenta rozliczeniowego². Należy zaznaczyć, że opłata akceptanta jest zazwyczaj uwzględniana przez akceptantów przy ustalaniu ceny towaru lub usługi.

Zasadniczym elementem opłaty akceptanta jest opłata *interchange*, przekazywana przez agenta rozliczeniowego do banku wydawcy karty (Rochet, Tirole 2004, 7). Pozostałą część opłaty akceptanta stanowią opłaty systemowe (zwane *Assessment Fee*³) oraz marża agenta rozliczeniowego. Dodatkowo akceptanci obciążani są przez agentów rozliczeniowych opłatami za dzierżawę i obsługę serwisową terminali płatniczych POS, a także ponoszą oni koszty autoryzacyjnego połączenia telekomunikacyjnego z serwerem agenta. Sprzedawcy, ponosząc koszty akceptacji kart na rzecz agentów rozliczeniowych, mogą podnieść ceny towarów i usług lub wprowadzić opłaty dodatkowe dla klientów dokonujących płatności przy użyciu kart (*surcharge*), jeśli zezwalają na to zasady organizacji lub przepisy prawne.

Z kolei posiadacze kart nie ponoszą, z wyjątkiem sytuacji pobierania przez akceptanta opłaty *surcharge*, żadnych kosztów za transakcje bezgotówkowe dokonane kartą. Mogą być oni obciążani przez bank jedynie niewielkimi stałymi opłatami za wydanie lub posiadanie karty, choć są często zwalniani z tych opłat, a ponadto mogą być wynagradzani za częste korzystanie z kart do płatności.

Wydawcy kart płatniczych natomiast są z jednej strony beneficjentami opłaty *interchange*, a z drugiej są obciążani przez organizacje kart płatniczych opłatami systemowymi, tj. różnego rodzaju opłatami z tytułu uczestnictwa w danym systemie kart płatniczych.

Opłaty systemowe pobierane od agentów rozliczeniowych i wydawców kart płatniczych stanowią przychód organizacji płatniczych.

Na podstawie powyższej analizy przepływu opłat w systemie można stwierdzić, że głównymi beneficjentami systemu są: (1) banki wydawcy i (2) agenci rozliczeniowi, którzy wprawdzie ponoszą pewne koszty uczestnictwa w systemie, to jednak uzyskują wynagrodzenie za swoją działalność, a także w nie-

sprzedawcy działający nawet w tej samej branży mogą mieć różne stawki opłat akceptanta.

² Jednocześnie akceptant, przyjmując płatność kartą, nie ponosi kosztów obsługi gotówki.

³ *Assessment Fee* jako składnik opłaty akceptanta (MSC) jest opłatą pobieraną od akceptanta przez agenta rozliczeniowego i przekazywaną do organizacji płatniczej.

których przypadkach (3) posiadacze kart (zwalnianie z opłat, zwrot części wydanych środków). W rezultacie grupą najbardziej obciążoną finansowo w systemie czterostronnym są, w zależności od podejścia, sprzedawcy lub konsumenci. Według jednego podejścia to właśnie akceptanci „utrzymują” cały system, ponosząc koszty akceptacji. Według drugiego podejścia koszty akceptacji kart ponoszą wszyscy konsumenci (zarówno płacący kartami, jak i płacący gotówką), gdyż koszty te są wliczane przez akceptantów w cenę towaru lub usługi (Sienkiewicz 2001, 8). Na gruncie polskim dyskusji tej nie rozstrzyga jednoznacznie badanie akceptacji gotówki i kart płatniczych wśród polskich przedsiębiorców (Górka 2012, 48–49), w ramach którego stwierdzono, że 41% akceptantów nie wlicza kosztów akceptacji kart płatniczych w cenę towarów lub usług. Natomiast 27% firm deklarowało wliczanie w ceny kosztów akceptacji kart, a 21% wliczanie jedynie średniej wartości opłaty akceptanta.

Należy również zaznaczyć, że znaczące przychody z tytułu organizacji i zarządzania systemem czterostronnym uzyskują organizacje płatnicze, których jednak nie zalicza się do uczestników systemu czterostronnego.

Warto zauważyć, że w ramach trójstronnych systemów kart płatniczych opłata *interchange* nie występuje (nie jest ona widoczna), ponieważ funkcję wydawcy karty i agenta rozliczeniowego pełni jeden podmiot – instytucja centralna. Jednak bardzo interesujący jest fakt, że opłaty akceptanta w systemach trójstronnych są z reguły wyższe niż w systemach czterostronnych, co może po części tłumaczyć ograniczoną skalę działalności systemów trójstronnych (Competition 2006).

4. ANALIZA ROZWOJU SIECI AKCEPTACJI KART PŁATNICZYCH W POLSCE

Analiza danych statystycznych wykazała, że dynamika wzrostu sieci akceptacji w Polsce jest znacznie niższa niż dynamika liczby kart płatniczych oraz liczby i wartości transakcji dokonywanych przy użyciu kart. Można ocenić, iż znacznie wolniej rozwijająca się sieć akceptacji kart płatniczych niż liczba kart płatniczych lub liczba transakcji stanowi coraz większą barierę dla dalszego szybszego wzrostu płatności kartowych. Warto także zwrócić uwagę na poziom nasycenia sieci akceptacji. Według szacunków NBP stopień nasycenia polskiego rynku punktami handlowo-usługowymi, które akceptują karty płatnicze, wynosił w 2011 r. jedynie około 19% (Maciejewski 2012). Potwierdziły to również wyniki badania polskich przedsiębiorców (Górka 2012). Wyniki innych badań (Polasik, Maciejewski 2009) wskazywały również na zasadnicze

znaczenie poziomu opłat akceptanta jako czynnika decydującego o rozpoczęciu przez kierownictwo sklepu akceptacji kart płatniczych.

5. WYNIKI BADANIA STAWEK OPŁAT *INTERCHANGE* NA RYNKU POLSKIM

Porównanie wysokości opłat *interchange* w systemach Visa i MasterCard, obowiązujących w krajach Unii Europejskiej, było, z uwagi na brak publicznie dostępnych danych, niemożliwe do 2010 r. Dopiero we wskazanym roku Komisja Europejska zobligowała obie organizacje do publikowania na stronach internetowych wysokości stawek opłat *interchange* w krajach Unii Europejskiej. Porównanie stawek opłat *interchange* w Polsce i poszczególnych krajach Unii Europejskiej wykazało, że opłaty *interchange* w Polsce są najwyższe lub jednymi z najwyższych w Unii Europejskiej. W 2011 r. opłaty *interchange* w Polsce były ponad dwukrotnie wyższe niż średnio w krajach Unii Europejskiej, a ośmiokrotnie wyższe niż np. w Finlandii. Na wykresach nr 1 i 2 zaprezentowano stawki opłat *interchange* w krajach UE w 2011 r. dla najpowszechniejszych w Polsce kart debetowych w systemach VISA i MasterCard.

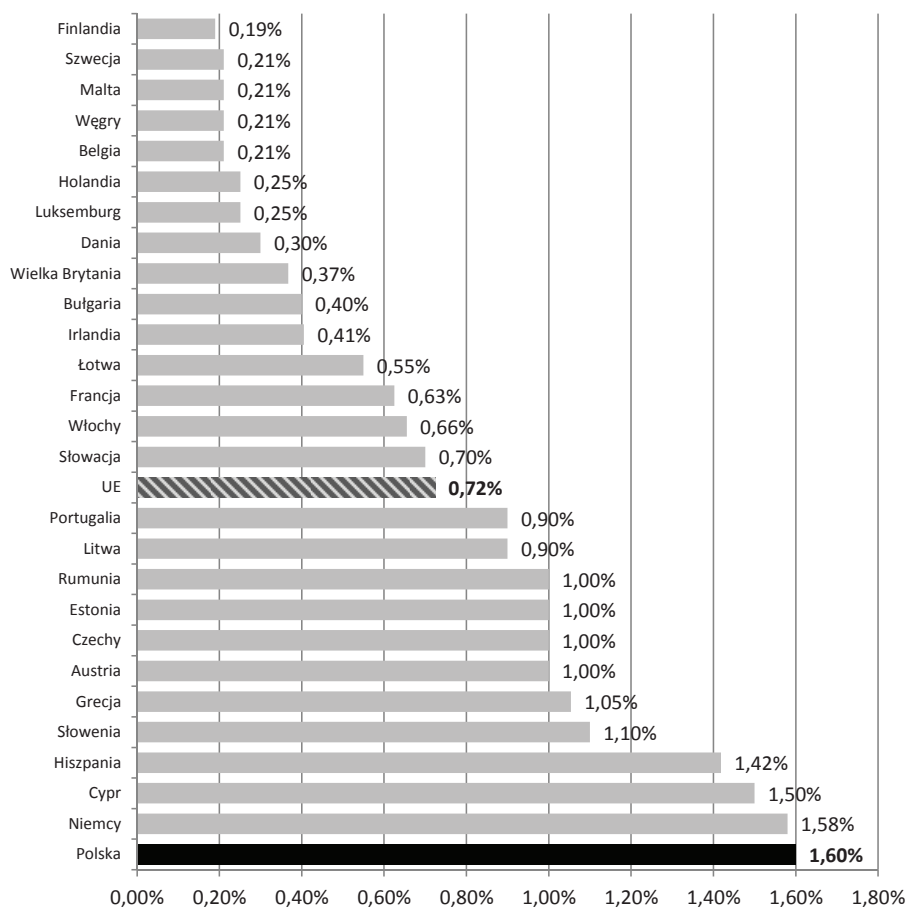
Wyniki badania ankietowego przeprowadzonego przez autora wśród agentów rozliczeniowych umożliwiły ustalenie udziału opłaty *interchange* w opłacie akceptanta w przypadku transakcji przetwarzanych przez ww. podmioty w Polsce w latach 2008–2010 w fizycznych punktach sprzedaży (bez uwzględnienia transakcji internetowych), co przedstawiono w tabeli 1.

Na podstawie zaprezentowanych danych można uznać, że na polskim rynku w ostatnich latach opłata *interchange* stanowi coraz większy udział w opłacie akceptanta. W latach 2008–2010 udział ten wzrósł o blisko 6 punktów procentowych, z 79 do 84,9% opłaty akceptanta. Uwzględniając fakt, że na rynku polskim w ostatnich latach opłaty akceptanta utrzymywały się na stałym poziomie, należy stwierdzić, iż średni poziom opłat *interchange* wzrastał. Zwiększający się udział opłaty *interchange* w opłacie akceptanta wskazuje na wzrost znaczenia tej opłaty na rynku polskim. Oferta cenowa agentów rozliczeniowych dla akceptantów (MSC) była w coraz większym stopniu uzależniona od poziomu opłaty *interchange*, ustalonej przez międzynarodowe organizacje kart płatniczych (poziomu najwyższego w UE). Świadczy to także o intensywnej konkurencji wśród agentów rozliczeniowych, w ramach której podmioty te rywalizują między sobą o pozyskanie nowych lub utrzymanie swoich klientów, tj. akceptantów kart płatniczych. W ramach przeprowadzonego badania

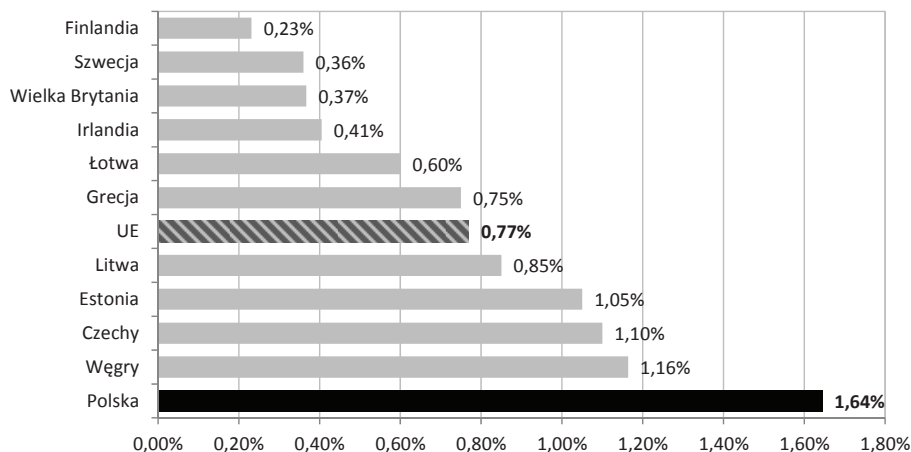
zidentyfikowano także trzy grupy opłat ponoszonych przez agentów rozliczeniowych na rzecz organizacji płatniczych, czyli:

- opłaty marketingowe,
- opłaty processingowe (związane z przetwarzaniem transakcji),
- opłaty licencyjne.

Wykres 1. Stawki opłat *interchange* w ujęciu procentowym dla transakcji typu EMV Chip – karty debetowe VISA wydawane dla klientów indywidualnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: VISA Europe (wrzesień 2011 r.).

Wykres 2. Stawki opłat *interchange* dla kart Debit MasterCard – klienci indywidualni

Źródło: opracowanie własne na podstawie: „MasterCard” (wrzesień 2011 r.).

Tabela 1. Udział opłaty *interchange* w opłacie akceptanta w transakcjach terminalowych w Polsce w latach 2008–2010

Okres	2008	2009	2010
IF/MSC [%]	79,0	80,7	84,9

Źródło: Wyniki własnych badań ankietowych autora (2011), respondenci: agenci rozliczeniowi, n=7.

Według szacunków przeprowadzonych na podstawie ww. badania ankietowego poziom tych opłat kształtował się w przedziale od 0,08 do 0,16% wartości transakcji. Należy zauważyć, że choć wysokość opłat dodatkowych (systemowych) w stosunku do wysokości opłat *interchange* była w 2011 r. od około 10- do 20-krotnie niższa, to jednak powinna być monitorowana wysokość wszystkich wymienionych opłat. Może bowiem dojść do sytuacji, w której obniżony zostanie poziom opłat *interchange*, ale wzrosnie jednocześnie poziom opłat dodatkowych, co w rezultacie nie wpłynie na obniżenie opłat ponoszonych przez agentów rozliczeniowych oraz opłat akceptantów.

6. DZIAŁANIA BANKU CENTRALNEGO I INNYCH INTERESARIUSZY W ZAKRESIE OPŁATY *INTERCHANGE* NA RYNKU POLSKIM

Narodowy Bank Polski, przyjmując rolę katalizatora zmian, podjął w II połowie 2011 r. prace nad raportem dotyczącym opłaty *interchange* (Maciejewski 2012), który zawierał m.in. przytoczone powyżej wyniki badań. Raport ten był przyczynkiem do dyskusji z organizacjami płatniczymi i bankami-wydawcami kart nad ponownym przeanalizowaniem wysokości opłat *interchange*, obowiązujących na rynku polskim. W tym celu na podstawie przedłożonego raportu Rada ds. Systemu Płatniczego, organ opiniodawczo-doradczy przy Zarządzie NBP, powołała w dniu 3 października 2011 r. Zespół Roboczy ds. Opłaty *Interchange* (ZRIF), w skład którego weszli przedstawiciele wszystkich stron czterostronnego systemu kartowego oraz instytucji rządowych. Wynikiem kilkumiesięcznych prac Zespołu był *Program redukcji opłat kartowych w Polsce*, w ramach którego głównym proponowanym działaniem było stopniowe obniżenie stawek opłaty *interchange* w Polsce, do poziomu średniego krajowych opłat *interchange* w Unii Europejskiej do 2017 r., tj. 0,7% wartości transakcji dla kart debetowych i 0,84% dla kart kredytowych i obciążeniowych. W świetlne stanowisk organizacji płatniczych zaprezentowanych w maju 2012 r. scenariusz o charakterze nieregulacyjnym w formie wielostronnych porozumień między głównymi stronami cztero- i trójstronnych systemów kartowych okazał się niemożliwy do realizacji. Zgodnie z zapisami *Programu* prace w zakresie obniżki stawek *interchange* zostały przekazane do Ministerstwa Finansów i następnie polskim parlamentarzystom. Już w okresie od czerwca do października 2012 r. powstało kilka projektów ustaw, mających na celu regulacyjne rozwiązanie tego problemu.

W okresie od kwietnia do maja 2013 r. podjęte zostały przez organizacje MasterCard i VISA kolejne decyzje, zainicjowane przez Związek Banków Polskich, o obniżkach stawek opłat *interchange* w latach 2014–2017, w części zgodne z *Programem*. Działania te nie były jednak w stanie powstrzymać prac parlamentarnych w przedmiotowym zakresie. Dnia 30 sierpnia 2013 r. sejm uchwalił ustawę o zmianie ustawy o usługach płatniczych (Dz.U. z 30 października 2013 r., poz. 1271), wprowadzającą wysokość stawki opłaty *interchange* dla wszystkich rodzajów kart płatniczych (wydawanych dla klientów indywidualnych i biznesowych) na poziomie nieprzekraczającym 0,5% wartości jednostkowej transakcji od 2014 r.

Ostateczna treść regulacji opłat *interchange* w Polsce oznacza zatem znacznie bardziej radykalne podejście do obniżki tych opłat (jednorazowa, kilkudziesięcioprocentowa obniżka) w porównaniu z *Programem redukcji opłat kartowych*, w którym proponowano pięcioletnie, stopniowe obniżanie tej opłaty do poziomu 0,7 i 0,84% wartości transakcji, odpowiednio dla produktów debetowych i kredytowych, celem uniknięcia zachwiania na rynku kart płatniczych.

■■■ PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Poziom opłat *interchange* w Polsce należy w ostatnich latach do najwyższych w Unii Europejskiej i stanowi znaczącą barierę rozwoju obrotu bezgotówkowego, gdyż dla wielu handlowców jest on wspólnie z pozostałymi elementami składowymi opłaty akceptanta zbyt wysoki, aby podjąć decyzję o rozpoczęciu akceptacji kart płatniczych. Taki stan rzeczy będzie z kolei demotywująco wpływał na osoby rozważające otwarcie rachunku bankowego i posiadanie karty płatniczej, z uwagi na bardzo ograniczoną liczbę miejsc, w których będą mogły jej użyć. Zagadnienie to było na tyle istotne dla polskiej gospodarki, że aktywnie zaangażował się w nie bank centralny, przyjmując rolę katalizatora zmian. W efekcie tych działań, mimo niepodpisania przez organizacje płatnicze porozumienia rynkowego, doszło (od dnia 1 stycznia 2013 r.) do pierwszych od wielu lat dobrowolnych obniżek opłat *interchange* przez obie największe organizacje kart płatniczych MasterCard i VISA. Wprawdzie obniżki te zasadniczo nie zmieniły w 2013 r. pozycji Polski na tle pozostałych krajów Unii Europejskiej w zakresie wysokości opłat *interchange*, to jednak znaczące obniżki w kolejnych latach są już przesądzone (w wariancie regulacyjnym). Przesłanką do podjęcia takich działań przez ustawodawcę było przewidywanie, że tak znacząca obniżka opłat *interchange* wpłynie na dynamiczny wzrost sieci akceptacji kart płatniczych w Polsce.

Mając na uwadze fakt, że opłaty *interchange* stanowią dla wydawców kart jedno z ich kluczowych źródeł przychodów, obniżenie tych opłat w zbyt gwałtowny sposób (tj. jednorazowy) do bardzo niskiego poziomu może niekorzystnie wpłynąć na sektor bankowy. Może to oznaczać koniec ery bezpłatnych rachunków bankowych i kart płatniczych oraz konieczność nakładania przez banki opłat na klientów za te produkty i usługi, w celu zrekompensowania utraconych przychodów z tytułu opłat *interchange*, co jest już obserwowane. Natomiast wdrożenie programu stopniowych obniżek tych opłat, wypracowanego pod auspicjami NBP, nie skutkowałoby niekorzystnymi dla klientów reakcjami

banków. Program ten zawierał zapisy zobowiązujące banki do nieprzenoszenia automatycznie obniżek opłat *interchange* na klientów, w postaci wzrostu opłat za rachunki bankowe i karty.

Należałoby bowiem oczekiwać, iż przy stopniowym obniżeniu poziomu opłat *interchange* w Polsce rynek kart płatniczych będzie rozwijał się szybciej niż w ostatnich latach i łączna wartość transakcji będzie wyższa od dotychczasowej, co pozytywnie wpłynie także na wielkość przychodów banków z tytułu opłat *interchange* (Carbó i in. 2009, 4). Z kolei regulacja zakładająca jednorazową, kilkudziesięcioprocentową (z poziomu 1,25 do 0,5% wartości transakcji) redukcję tej kluczowej dla rynku kart płatniczych opłaty zasadniczo uniemożliwi – z uwagi na brak okresu na dostosowanie się do nowych realiów rynkowych – zrekompensowanie przez banki poniesionych strat finansowych w porównaniu z latami ubiegłymi.

Wielu wydawców kart płatniczych doszło również do wniosku, że okres wysokich stawek opłat *interchange* nieuchronnie dobiega końca. Tezę tę potwierdzają działania największych banków komercyjnych, wydających karty płatnicze polegające na wdrażaniu w ostatnich miesiącach systemów płatności mobilnych IKO (przez PKO Bank Polski) i PeoPay (przez Bank Pekao) oraz systemu płatności mobilnych iKasa w sieci handlowej Biedronka. Warto zwrócić uwagę na fakt, że w przypadku rozwiązań płatniczych IKO oraz PeoPay zaangażowani są zarówno wydawca instrumentu płatniczego, jak i agent rozliczeniowy, co stwarza ogromną szansę rozwoju dla tych systemów. Co więcej, według doniesień prasowych stawka opłaty akceptanta dla obu tych systemów została ustalona na poziomie około 0,7% wartości transakcji. Oznacza to o ponad połowę niższy poziom kosztów akceptacji niż w przypadku kart płatniczych w 2013 r. (około 1,5%). Natomiast w 2014 r., tj. po redukcji opłat *interchange* dla kart płatniczych, stawki opłat akceptanta w systemach IKO i PeoPay będą nadal konkurencyjne wobec kart płatniczych (0,5% opłata *interchange* + opłaty systemowe + marża agenta rozliczeniowego).

Efekty obniżenia opłat *interchange* będą stanowić w najbliższych latach bardzo atrakcyjny obszar analiz i badań naukowych. Szczególnie trudnym wyzwaniem wydaje się dokonanie pomiaru wpływu obniżenia opłat na rynek kart płatniczych, przy jednoczesnym oddzieleniu tego czynnika od innych czynników o charakterze ekonomicznym (np. kryzys gospodarczy, wzrost stawek podatkowych) i nieekonomicznym (działania edukacyjne skierowane do konsumentów i akceptantów, zmiana pokoleniowa). W opinii autora efekty obniżenia w Polsce opłat *interchange* w systemach kart płatniczych należałoby, z uwa-

gi na wdrożenie nowych systemów płatności mobilnych, analizować w kategoriach całego systemu elektronicznych płatności detalicznych w Polsce (tj. karty płatnicze, płatności mobilne, przelewy bankowe), a nie jedynie rynku kart płatniczych.

■■■ LITERATURA

- Benefits of Open Payment Systems and the Role of Interchange* (2008), "MasterCard", 2–4.
- Carbó Valverde S., Chakravorti S., Rodriguez Fernandez F. (2009), *The Costs and Benefits of Interchange Fee Regulation: An Empirical Investigation*, http://www.ecb.europa.eu/events/pdf/conferences/integr_innov/Valverd_Chakravorti_Fernandez_Fee_Regulation_An_Empirical_Investigation.pdf?43617f508578fe663ab6d00d6b1d6c3c.
- Competition and Efficient Usage of Payment Cards* (2006), Organisation for Economic Co-operation and Development, "Competition Committee", 25.
- Decyzja Prezesa UOKiK (2006), www.uokik.gov.pl/download.php?plik=5664 (wersja rozszerzona) oraz www.uokik.gov.pl/download.php?plik=8253 (wersja skrócona).
- Evans D., Schmalensee R. (2005), *The Economics of Interchange Fees and Their Regulation: An Overview*, "MIT Sloan Working Paper", 4548-05.
- Górka J. (2012), *Badanie akceptacji gotówki i kart płatniczych wśród polskich przedsiębiorców*, Warszawa, 14, 48–49.
- Kokkola T. (2010), *The payment system*, "European Central Bank", 56.
- Maciejewski K. (2012), *Analiza funkcjonowania opłaty interchange w transakcjach bezgotówkowych na rynku polskim*, NBP, Warszawa, 20–22.
- Polasik M., Maciejewski K. (2009), *Innowacyjne usługi płatnicze w Polsce i na świecie*, „Materiały i Studia”, nr 241, NBP, 124–125.
- Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2011 rok* (2012), NBP, DSP, Warszawa.
- Raport z badania sektora bankowości detalicznej* (2007), „Komisja Europejska”, 117.
- Rochet J. Ch., Tirole J. (2004), *Two-Sided Markets: An Overview*, https://www.frbatlanta.org/filelegacydocs/ep_rochetover.pdf.
- Sienkiewicz S. (2001), *Credit Cards and Payment Efficiency*, Discussion Paper, Payment Card Center, Federal Reserve Bank of Philadelphia, 8.
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych, Dz.U. z 30 października 2013 r., poz. 1271.